

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АГРАРЛЫҚ СЕКТОРЫНЫҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІН
ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ РОЛІ

РОЛЬ АГРАРНОГО СЕКТОРА КАЗАХСТАНА В ОБЕСПЕЧЕНИИ
ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

THE ROLE OF AGRICULTURAL SECTOR OF KAZAKHSTAN
IN ENSURING FOOD SECURITY

Б.Т. АЙМУРЗИНА*

э.ғ.д., қауымдастырылған профессор

М.Ж. КАМЕНОВА

э.ғ.д., профессор

М. БАТАЙ

экономика ғылымының магистрі

Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

aimurzina@mail.ru

Б.Т. АЙМУРЗИНА

д.э.н., ассоциированный профессор

М.Ж. КАМЕНОВА

д.э.н., профессор

М. БАТАЙ

магистр экономических наук

Казахский университет экономики, финансов и международной торговли,

Нур-Султан, Казахстан

В. AIMURZINA

Dr.E.Sc., Associated Professor

М. KAMENOVA

Dr.E.Sc., Professor

М. BATAI

Master of Economic Sciences

Kazakh University of Economics, Finance and International Trade, Faculty of Economic,

Nur-Sultan, Kazakhstan

Аңдатпа. Ауыл шаруашылығының тұрақты дамуы мемлекеттің тыныс-тіршілігін қамтамасыз етудің өзін-өзі қамтамасыз ететін жүйесінің негізі болып табылады. Ауыл шаруашылығындағы экономикалық өсу ауыл тұрғындарына қолжетімді арзан өнім өндірісін ұлғайтуға, өндірістік қатынастарды жетілдіруге, халықтың барлық жіктерінің өмір сүру сапасын арттыруға ықпал етеді. Мақалада Қазақстанның агроөнеркәсіп кешенінің республика экономикасын дамытудағы, азық-түлік қажеттілігін қанағаттандыру жүйесіндегі ролі қарастырылады. Авторлар атап өткендей, аграрлық сектор Ұлттық экономика құрылымында ерекше орын алады және ел халқын экологиялық таза азық-түлікпен қамтамасыз етуге бағытталған, бұл оның азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің басты шарты болып табылады. Агроөнеркәсіп өндірісі салаларының: ауыл шаруашылығы және тағам өнеркәсібінің қазіргі жай-күйі талданған. Қазақстанның аграрлық саласының негізгі мәселелері ашылуда. 2013-2018 жылдардағы ауыл шаруашылығының жалпы өнімі көлемінің серпіні, халықтың жылына орташа жан басына шаққандағы азық-түлік өнімдерін тұтынуы, экономикалық қызмет түрлері бойынша ЖІӨ құрылымы, өндіріс салалары бойынша жалпы өнім шығару құрылымы ұсынылған.ДСҰ жағдайында АӨК басқару проблемаларын жоюға ықпал ететін бірінші кезектегі міндеттер, оның ішінде жаңа технологияларды енгізу, аграрлық секторда фермерлікті, шағын және орта бизнесті дамытуды қолдау есебінен өнімділіктің айтарлықтай өсуін қамтамасыз ету көрсетілген.

Аннотация. Стабильное развитие сельского хозяйства является основой самодостаточной системы жизнеобеспечения государства. Экономический рост в сельском хозяйстве способствует увеличению производства дешевой продукции, доступной жителям села, совер-

Abstract. Stable development of agriculture is the basis of a self-sufficient system of life support of the State. Economic growth in agriculture contributes to the increased production of cheap products available to rural residents, the improvement of production relations, and the improvement of the quality of life of all segments of the population. The article discusses the role of the agro-industrial complex of Kazakhstan in the development of the republic's economy, the system of satisfying needs in food products. The authors note that agri sector occupies a special place in the structure of the national economy and is designed to provide the country's population with ecologically clean food, which is the main condition for ensuring its food security. The current state of agro-industrial production sectors: agriculture and food industry is analyzed. The main problems of the agri sphere of Kazakhstan are revealed. The dynamics of gross agricultural output for 2013-2018, population consumption of food products on average per capita per year, the structure of GDP by economic activity, the structure of gross output by industry are presented. The primary tasks which solution will help eliminate the problems of managing agro-industrial sector in the WTO, including ensuring a significant increase in yield due to the introduction of new technologies, support for the development of farming, small and medium business in agricultural sector have been presented.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, государственная поддержка, валовая продукция, растениеводство, животноводство, эффективность производства, фермерские (крестьянские) хозяйства, экспорт, производительность труда.

Keywords: agro-industrial complex, public support, gross output, crop production, livestock production, production efficiency, private (peasant) farms, export, labor productivity.

онымен ұштасқан экономика салаларының өзара байланысын, өзара іс-қимылын көрсететін күрделі экономикалық жүйе ретінде агроөнеркәсіптік кешен пайда болды. Экономикалық өсу, халықтың өмір сүру деңгейі мен сапасы көбінесе АӨК салаларының, бірінші кезекте ауыл шаруашылығының жағдайына байланысты.

Ауыл шаруашылығы кез келген қоғам өмірінде ерекше орын алады, өйткені дәл осы жерде тамақ өнімдерінің басым бөлігі өндіріледі, олардың болуы елдің азық-түлік қауіпсіздігі мен экономикалық тәуелсіздігінің басты шарты болып табылады. Бұл күрделі көпфункционалды әлеуметтік-экономикалық жүйе, оның негізгі мақсаты –

ауыл шаруашылығы шикізатын одан әрі қайта өңдеу үшін және түпкілікті тұтыну үшін өнімдерді өндіру. Азық-түліктің физикалық қолжетімділігі дегеніміз кез келген уақытта елдің барлық аумағында қажетті ассортиментте және мөлшерде тамақ өнімдерінің болуын айтады. Азық-түліктің экономикалық қолжетімділігі азаматтың әлеуметтік мәртебесі мен тұрғылықты жеріне табыс деңгейіне қарамастан, азық-түлікті кем дегенде ең аз тұтыну деңгейінде сатып алуға мүмкіндігі болуын білдіреді.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Ғалымдардың пікірінше, ішкі тұтытудағы импорт үлесі 20%-дан аспаған жағдайда азық-түлік тәуелсіздігі сақталуы мүмкін. Мамандар азық-түлік тәуелсіздігінің шекті деңгейін 20-30% деп есептейді. Қазақстанда халықты азық-түлікпен қамтамасыз ету сыртқы нарыққа жоғары тәуелділікпен сипатталады, соның салдарынан азық-түлік өнімдерінің көпшілігі бойынша импорт рұқсат етілген шектен асып кеткен. Тек нан және нан өнімдері сияқты позициялар бойынша ғана Қазақстан өзін-өзі қамтамасыз етеді және оларды жақын маңдағы елдерге экспорттайды. Мұндай жағдай алаңдатпауы мүмкін емес.

Азық-түлік қауіпсіздігіне қол жеткізу экономикалық және бірінші кезекте мемлекеттің аграрлық саясатының басты мақсаттарының бірі болып табылады және негізгі тамақ өнімдерін өндіру, қайта өңдеу, сату және сақтау міндеттерін, сондай-ақ ауылдық жерлерді әлеуметтік дамыту мәселелерін жүйелі шешуге арналған шаралар кешені ретінде қарастырылады.

Азық-түлік қауіпсіздігі жүйесі:

- ◆ қауіпсіз және қоректік тағамның физикалық және экономикалық қолжетімділігі;
- ◆ ұлттық азық-түлік жүйесінің сыртқы ортадан тәуелсіздігі (азық-түлік тәуелсіздігі);
- ◆ жүйенің көптеген факторлардың (бірінші кезекте, ауа райы жағдайы) әсерін нивелирлеу және тұрақты өсу режимінде дамыту қабілеті.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Кез келген мемлекеттің міндетіне әрбір адамның физикалық және ақыл-ой күшін қалпына келтіруге мүмкіндік беретін нормаларға сәйкес қауіпсіз және толыққанды азық-түлік өнімдеріне қол жеткізу құқығын қамтамасыз ету кіреді, өйткені бірінші кезекте халықтың азық-түлікке қажеттілігін қанағаттандырмай, Ұлттық, оның ішінде экономикалық қауіпсіздікке қол жеткізу мүмкін емес. Сондықтан азық-түлік қауіпсіздігі кез келген елдің дамуының маңызды басымдығы болып табылады. Халықты өз азық-түлігімен жеткілікті көлемде қамтама-

сыз ете алмайтын бірқатар дамушы елдер оны табиғи ресурстарға: мұнай, газ, бағалы металдарға айырбастауға, сондай-ақ елеулі саяси жеңілдіктерге баруға мәжбүрлейді.

Қазіргі кезеңде әлемдік экономиканың дамуы әлемдік интеграциялық процестердің кеңеюімен сипатталады. Пайда болған экономикалық міндеттерді бірлесіп шешуге тырыса отырып, мемлекеттер интеграциялық топтарға бірігуде. Көбінесе, топтастыққа әртүрлі даму деңгейіндегі шамамен бірдей мақсаттарды көздейтін елдер кіреді. Ең алдымен, бұл сатып өткізу нарықтарын кеңейту, елге тікелей шетелдік инвестицияларды тарту, сыртқы нарықтарға шығуға қабілетті ұлттық экономиканың бәсекеге қабілетті салаларын қолдау және т.б. Елдің осындай бірлестіктерге қатысуы кәсіпкерлерге қаржылық, еңбек, материалдық ресурстарға және жаңа технологияларға барынша кең қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Әдетте, интеграция процестерінің нәтижесі Халықаралық еңбек бөлінісін одан әрі тереңдету, ғылыми-техникалық прогресс қарқынын жеделдету, ұлттық экономика-калардың ашықтық деңгейін арттыру болып табылады.

Өрине, бұл жағдайда азық-түлік қауіпсіздігі мәселесін жаһандық ауқымда қарастыру қажет. Соңғы онжылдықта қалыптасқан әлемдік экономиканың жоғары даму қарқыны азық-түлік қауіпсіздігі мәселелерін шешпегенін атап өткен жөн. Әлемде жыл сайын аштықтан 40 млн жуық адам көз жұмады, тамақтанбаудан туындаған анемия мен А витаминінің тапшылығынан үшінші әлем елдерінде 2 млрд. адам зардап шегеді. Сонымен қатар, дамыған мемлекеттерде азық-түлік өнімдерінің артық өндірісі байқалады, онда ғаламшар халқының 20%-дан астамы өмір сүреді [1]. Жағдай барлық елдерді қамтыған экономикалық дағдарыспен күрделене түсуде.

Азық-түлік қауіпсіздігінің жай-күйі, азық-түліктің құрылымы мен сапасы: азық-түліктің жан басына шаққандағы орташа тұтыну көрсеткішін бағалауға мүмкіндік береді. Жан басына шаққандағы орташа тұтынуды талдау – Қазақстанда Қазақ тамақтану академиясы ұсынған ұлттық нормативтермен салыстыру арқылы жүзеге асырылады. Олар мемлекет кепілдік берген ең аз тұтынуды көрсетеді және көптеген азық-түлік медициналық ұсынымдардан айтарлықтай төмен. Біздің пікірімізше, азық-түлік қауіпсіздігінің жағдайын ғылыми негізделген тұтыну нормаларына сәйкес бағалау керек. Мысалы, Беларусь пен Ресейде нормативтердің негізіне жоғары

өнімдерімен қамтамасыз еткен өндірушінің рөлінде болған. Елдің үлесіне күшті және қатты сортты бидай дайындамаларының жалпы көлемінің сегізден бір бөлігі тиген. Қазақстан аумағында табиғи-климаттық және экономикалық жағдайлардың әртүрлілігі одақтық және жергілікті маңызы бар азық-түлік өнімдерінің кең ассортиментін өндірудің алғышарттары жасалған-ды [4]. Көптеген қайта құрулар нәтижесінде XX ғасырдың сексенінші жылдарында АӨК ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруді, дайындауды, сақтауды, тасымалдауды, қайта өңдеуді және өткізуді қамтитын экономика салаларының, сондай-ақ АӨК-ні қазіргі заманғы техникамен, жабдықтармен, ақпараттық және басқа да ресурстармен қамтамасыз ететін ілеспе өндірістер мен қызмет салаларының жиынтығы болып табылатын салааралық кешенді білім ретінде қалыптасты [5].

Қазақстанның агроөнеркәсіп кешенінің өзекті саласы – әлемдік экспорттың 17,6% және әлемдік импорттың 15,3%-ын алатын ауыл шаруашылығы. Онымен өнеркәсіп пен құрылыс салалары байланысты. Ауыл шаруашылығы тиімділігінің өсуі экономиканың басқа секторларын мультипликативтік дамыту, экономикалық өсуді, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және кедейлікті еңсеру мәселелерін шешу үшін өмірлік маңызды [6]. Сондықтан Қазақстанның стратегиялық даму жоспарларын әзірлеу кезінде тиімді экономика құрудың негізгі ретінде аграрлық секторды дамытуға басты назар аударылады.

Біз жүргізген талдау соңғы жылдары мал шаруашылығын, өсімдік шаруашылығын және өнеркәсіптің қайта өңдеу саласын дамытуға негіз болатын ауыл шаруашылығының жақсы даму қарқынын атап өтуге мүмкіндік береді. 2018 жылы ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 4388,6 млрд. теңгені құрап, 2013 жылмен салыстырғанда 1,4 есеге өсті. Осы кезеңде өсімдік шаруашылығы өнімінің көлемі 1,7 есе, мал шаруашылығы өнімінің көлемі 1,4 есе өсті.

Мұндай, тұтастай алғанда, оң нәтиже азық-түлік қауіпсіздігінің жай-күйіне айтарлықтай әсер етпеді және серіктестермен бәсекелестікке төтеп бере алатын тиімді аграрлық сектор құруға әкеп соқпады. Аграрлық сектордың азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысуын бағалау кезінде бірінші кезекте ЖІӨ-ді қалыптастырудағы ауыл шаруашылығының үлесін талдау қажет. Қарастырылып отырған кезеңде елдің ЖІӨ-дегі ауыл шаруашылығы үлесі 2013 жылғы 8,2%-дан 2018 жылы 7,7-ге

Аграрная политика: механизм реализации

дейін қысқарды. Ауыл шаруашылығының әлеуеті тиімсіз пайдаланылуда, саланың сапалық көрсеткіштері төмен болып қалып отыр. Бұл, бірінші кезекте, Ауыл шаруашылығы өнімінің сапасына және ауыл шаруашылығы алқаптарын пайдалануға қатысты, атап айтқанда, ауыл шаруашылығы айналымынан шығарылған және тасталған жерлердің үлесі жоғары болып қалуда, республика аумағының 66%-ы шөлейттенумен қамтылған, ал жыртылған жерлердің 1/3 гумусына дейін жоғалады. Алаңдарды әртараптандыру процестері төмен қарқынмен жүріп жатыр. Азықтық дақылдар алаңы мал шаруашылығы сала-сының қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді, инфрақұрылымдық объектілерге апатты жағдайда жетпей отыр.

Қазақстанда аграрлық өнім жеткіліксіз өндірілуі, сонымен қатар жоғары өзіндік құны мен сапасы төмен болуы, әртүрлі меншік нысанындағы шаруашылық жүргізуші субъектілердің қатар өмір сүруінің, шаруашылық жүргізудің әртүрлі ұйымдық-құқықтық нысандарының болуының салда-

ры. Экономикалық реформалар нәтижесінде ауыл шаруашылығы және қайта өңдеу кәсіпорындарының көпшілігі шаруашылық жүргізудің жаңа ұйымдық-құқықтық нысандарын, АӨК-ні жүйе ретінде басқаруда, жаңа технологияларды енгізуде, табынның тұқымдық құрамын жақсартуда белгілі бір қиындықтарды туғызатын халықтың жеке қосалқы шаруашылықтарының жоғары үлесін, ауыл шаруашылығы өндірісінің табиғат климаттық жағдайларға аса тәуелділігі мен әлсіз пайдалану өндірісінің маусымдылығы, нарықты зерттеудің маркетингтік құралдары бәсекелестікке төтеп бере алмайды, бұл отандық нарықтарға импорттың экспансиясына алып келеді.

Статистикалық деректер талдауы көрсеткендей, ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 50%-дан астам (2018 жылдан басқа) ЖҚШ есебінен қалыптасады, ал интеграциялық процестердің бастамашысы бола алатын көлемі бойынша неғұрлым ірі кәсіпорындардың қатысуы 20%-25% шеектеледі (1 кесте).

1 кесте – Қазақстан ауыл шаруашылығының жалпы өнімі

	2014ж.	2015ж.	2016ж.	2017ж.	2018ж.
Ауыл шаруашылығының жалпы өнімі, млрд. теңге	3143,7	3307,0	3684,4	4070,9	4 388,6
Соның ішінде ауыл шаруашылығы кәсіпорындары	589,5	680,4	856,3	975,4	1030,6
Жалпы өнімнің үлесі, %	18,8	20,6	23,2	23,9	23,5
Шаруа (фермерлік) қожалықтары	810,2	904,5	1043,8	1152,5	1304,2
Үлесі, %	25,7	27,4	28,3	28,3	29,7
ЖҚШ (жеке қосалқы шаруашылық)	1744,0	1722,1	1784,3	1943,0	2053,8
Жалпы өнімнің үлесі, %	55,5	52,0	48,5	47,8	46,8
Рентабельділік деңгейі, %	17,5	28,2	28,5	36,1	35,0
Ескерту: [қараңыз 3] әдебиет көзі негізінде құрастырылған					

Қарастырылып отырған кезеңде ауыл шаруашылығы өнімінің көлемі ұлғайып, базистік кезеңге 139,6%-ды құрады, оның ішінде ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының өндіріс көлемі 2 еседен астам өсті

және 2018 жылы 1030,6 млрд.теңгені құрады. Шаруа (фермер) қожалықтары да өндіріс көлемін арттырды. Саланың жалпы өнімінде өсімдік шаруашылығы 53,4%, мал шаруашылығы 46,6%-ға тиесілі (2 кесте).

2 кесте – Өндіріс салалары бойынша ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы шығарылу құрылымы, %

	2014ж.	2015ж.	2016ж.	2017ж.	2018ж.
Барлығы	100	100	100	100	100
Өсімдік шаруашылығы	52,5	55,2	55,6	55,2	53,4
Мал шаруашылығы	47,5	44,8	44,4	44,8	46,6
Ескерту: [қараңыз 3] әдебиет көзі негізінде құрастырылған					

Елдегі нарықтық реформалар көп салалы аграрлық экономиканың құрылуына, кәсіпкерлік қызмет үшін түбегейлі жаңа жағдайлардың қалыптасуына, бірінші кезекте аграрлық нарықтарда бәсекелестіктің кү-

шеюіне алып келді. Реформалардың нәтижесінде ұсақ тауарлы ауыл шаруашылығы өндірісі қалыптасты, тіпті табысты, рентабельді колхоздар мен совхоздардың жойылуы жекешелендіру салдары болды. Қаржы

ресурстарының жетіспеуіне, жаңа технологияларды, суармалы егіншілік жүйесін, жаңа техниканы және өнімділік пен өнімділікті арттыратын басқа да инновацияларды енгізу мүмкіндігі жоқтығына байланысты ауыл шаруашылығында ұзақ уақыт ЖҚШ-тың жоғары үлесі сақталуда.

Мұндай жағдай саланың бәсекеге қабілеттілігі мен тиімділігінің өсуіне оң ықпал етпейді. Мәселен, Қазақстанның суармалы жерлеріндегі ауыл шаруашылығы дақылдарының өнімділігі дамыған елдердің көрсеткіштерінен едәуір төмен (2-4 есе). Мысалы, Қазақстанда қант қызылшасының өнімділігі гектарынан 200 центнерді, АҚШ-та 470 центнерді құрайды. Израильде мақтаның шығымдылығы Қазақстанға қарағанда 2,6 есе жоғары, көкөніс дақылдары бойынша 4 есе дерлік [7], ал дәнді дақылдардың шығымдылығы Францияда – 69,9, АҚШ-та – 58,4 ц га, Қазақстанда – 10,1 ц га, Беларусьте – 35,2, Ресейде – 23,8 ц га құрады. Отандық шаруалардың еңбек өнімділігі дамыған елдердің ауыл шаруашылығы саласы қызметкерлерінің еңбек өнімділігінің тек 18%-ын және АҚШ-тың 1%-ын құрайды, бұл ретте Қазақстанның ауыл шаруашылығы өндірісінде жұмыспен қамтылғандардың үлесі 30%-ға жуық – Ұлттық экономика салаларының арасында ең жоғары.

Әлемдік экономиканың жаһандану үдерістерін жеделдету кәсіпкерліктің дамуына, отандық өнімді өткізу нарығын кеңейтуге және т.б. ықпал етуге бағытталған интеграциялық процестердің дамуын ынталандырады, бірақ әр түрлі экономикалық Одақтарға (КО, ДСҰ және т.б.) кіру, әрине, АӨК проблемаларын шешпейді, біздің ойымызша, тіпті оларды шиеленістіреді. Өйткені, жаһандану тек қана артықшылықтарды ғана емес, сонымен қатар түрлі қауіптерді де алып келеді. Қатысушы елдердің экономикалық дамуының әртүрлі деңгейіне байланысты ол отандық бизнес үшін қауіп төндіре отырып, әсіресе кейбір экономикалық әлсіз, дамушы елдерде мәселелер мен дағдарыстарды туындатады [8].

Тұжырымдар. Қорытынды жасай отырып, аграрлық сектордың "мәселелі-кемшілікті" нүктелерін келтіреміз және оларды жою жолдарын көрсетеміз.

1. Аграрлық секторға инвестициялардың жетіспеушілігі. Бүгінгі күні аграрлық сектордың салалары жоғары тәуекел тудыратын және инвесторлардың қаражатын салуды шектейтін ауыл шаруашылығы өндірісінің ерекшелігіне байланысты инвесторлар үшін тартымды болып табылмайды. Бұдан басқа, АӨК - дегі көптеген жоба-

лар ұзақ мерзімді болып табылады, олардың өтелу мерзімі 7-10 жыл, бұл сондай-ақ АӨК-дегі жеке бизнестің белсенділігіне ықпал етпейді.

Статистика деректері бойынша 2018 жылы ауыл шаруашылығы өндірісіне инвестициялар үлесі – 4,0%. Азық-түлік өнімдерін өндіруге инвестициялар 2018 жылы – 1,9, яғни соңғы 5 жылда азық-түлік саласына инвестициялар үлесі едәуір өскен жоқ.

2. Ұсақ меншік иелерінің жоғары үлесі жаңа технологияларды енгізуге ықпал етпейді, ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігі экономиканың басқа салаларына қарағанда айтарлықтай баяу өсуде. Бүгінгі күні 18 мың шағын шаруа қожалықтары төлем қабілеттілігі төмен, ауыл шаруашылық техникалары тозған. Аграрлық сектор кәсіпорындарын ірілендіру – оларды кооперативтерге біріктіру жөніндегі шаралар талап етіледі, ол үшін Қазақстандағы кооперация туралы Заңның жаңа редакциясын қабылдауды жеделдету қажет. Бұл техниканы уақтылы жаңартуға, жаңа технологияларды пайдалануға, өнімнің өнімділігін, шығымын және бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

3. Мемлекеттік реттеу және қолдау мәселесі, мемлекеттің аграрлық кәсіпорындардың қызметіне рұқсат етілген араласу дәрежесін бағалау, қолдаудың бағыттары, нысандары мен қажетті көлемдері өзекті болып табылады. Әлемдік ірі тұтынушылармен және азық-түлік өндірушілерімен көршілес Қазақстан үшін азық-түлік қауіпсіздігіне қауіп-қатерді болдырмау үшін ішкі нарықты реттеу үлкен маңызға ие. Сонымен қатар, мемлекеттік араласу қажеттілігі ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру көлемінің маусымдық ауытқуымен және тиісінше Азық-түлік тауарларын ішкі нарыққа біркелкі жеткізумен байланысты, бұл бағалар мен инфляциялық процестердің күрт ауытқуына себеп болады [9].

Біздің ойымызша, Қазақстанның АӨК-ні қолдаудың төмен деңгейі оның тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін елеулі кедергі болып табылады. Еуропалық Одақ елдерінде жалпы ауыл шаруашылығы өнімінің құрылымындағы мемлекеттік субсидиялардың үлес салмағы 48%-ды, Жапонияда – 71%-ды, АҚШ-та 28%-ды құрайды.

4. Нарықтардың жаһандануы жағдайында отандық ауыл шаруашылығы өндірушілерінің сыртқы нарыққа қол жеткізуі шетелдік ақпараттық, консалтингтік және маркетингтік қызметтермен өзара іс-қимыл жасамау мүмкін емес. Отандық қаржы және ақпараттық-маркетингтік жүйелердің тиімсіз

жұмысын атап өту қажет. Интеграциялық үдерістерді кеңейту жағдайында отандық өнімді жылжытуға және жарнамалауға мүмкіндік беретін маркетингтің рөлі ерекше артады. Сондықтан да «Қазагроомаркетинг» АҚ қызметін жетілдіру қажет.

5. АӨК-ні қаржыландыру мен несиелендіру тәуелді құрылымдардың қызметін ерекше бақылауға алған жөн. Несиелік ресурстарға қол жеткізуді кеңейту үшін ауылдық несиелік серіктестіктердің желісін кеңейту, несие беру көлемін және олар көрсететін қаржылық қызмет түрлерін ұлғайту қажет. Мамандандырылған аграрлық банк құру туралы өзекті де уақыты жеткен мәселе. Даму институттарының (ДИ) қызметін жетілдіру қажет, өйткені қызметі бірдей міндеттерді (Үкімет, АШМ, ҚазАгро) іске асыруға бағытталған институттардың әлсіз өзара іс-қимылы басқаруда жүйелі тәсілді пайдалануға мүмкіндік бермейді. Атап айтқанда, сауатты жоспарлаудың болмауы және маркетингтік құралдарды нашар пайдалану астық өндірісінің көлемі мен өнімді сақтау мен тасымалдауды қамтамасыз ететін инфрақұрылым мүмкіндіктері арасындағы елеулі ауытқуларға алып келді. Аграрлық сектордың экспорттық бағдарын күшейту. Бұл ретте, астық пен ұн экспортын ұлғайтумен қатар, шикізатты терең қайта өңдеуді жолға қою және қосылған құны жоғары өнімдерді экспорттау қажет.

Әдебиеттер тізімі

1 Оценка продовольственной безопасности РК на основе данных обследований домашних хозяйств по оценке уровня жизни в 2005 и 2011 годах // Агентство РК по статистике [Электронный ресурс].-2018.-URL: [http:// www.stat.kz](http://www.stat.kz). (дата обращения: 11.02.2019).

2 Шуленбаева Ф.А. Модернизация сельскохозяйственного производства в условиях глобализации // Вестник КазУЭФМТ.-2013.-№2.-С. 23-28.

3 Статистика // Комитет статистики Министерства национальной экономики Республики Казахстан [Электронный ресурс].-2018.-URL: [http:// www.stat.kz](http://www.stat.kz). (дата обращения: 11.02.2019).

4 Григорук В.В. Экономические и социальные проблемы производителей и потребителей органического продовольствия // Проблемы агорынка.- 2017.- №.- С. 7-13.

5 Сейдуманова М. Перспективы развития пищевой промышленности Казахстана // Курсив. – 2013, 13 июня. - №23. –С. 10.

6 Мамытбеков А.С. Тезисы Министерства сельского хозяйства на коллегии 4 февраля 2013 г. [Электронный ресурс].-2018.-URL: [http:// www.primeminister.kz](http://www.primeminister.kz) (дата обращения: 11.02.2019).

7 Севостьянова И. Из-за неразвитости орошаемого земледелия сельское хозяйство теряет миллиарды тенге // Панорама.- 2013.-№43.-С. 3.

8 Финансовый сектор и его возможности в стратегии развития Казахстана. Научно-практическое исследование / под ред. З.Д. Исаковой.- Астана: ИП «Булатов А.Ж.», 2018. - 210 с.

9 Аймурзина Б.Т, Каменова М.Ж. Қазақстан Республикасының тағам өнеркәсібі: қазіргі жағдайы және мәселелері // Проблемы агорынка. – 2018. - №2. - С.132-139.

Әдебиеттер тізімі

1 Ocenka prodovol'stvennoj bezopasnosti RK na osnove dannyh obsledovanij domashnih hozjajstv po ocenke urovnja zhizni v 2005 i 2011 godah // Agentstvo RK po statistike [Jelektronnyj resurs].-2018.-URL: [http:// www.stat.kz](http://www.stat.kz). (data obrashhenija: 11.02.2019).

2 Shulenbaeva F.A. Modernizacija sel'sko-hozjajstvennogo proizvodstva v uslovijah globalizacii//Vestnik KazUJeFMT.-2013.-№2.-S.23-28.

3 Statistika // Komitet statistiki Ministerstva nacional'noj jekonomiki Respubliki Kazahstan [Jelektronnyj resurs].-2018.-URL: [http:// www.stat.kz](http://www.stat.kz). (data obrashhenija: 11.02.2019).

4 Grigoruk V.V. Jekonomicheskie i social'nye problemy proizvoditelej i potrebitelej organicheskogo prodovol'stvija // Problemy agorynka.- 2017.- №.- S. 7-13.

5 Sejdumanova M. Perspektivy razvitija pishhevoj promyshlennosti Kazahstana // Kursiv. – 2013, 13 ijunya. - №23. –С. 10.

6 Mamytbekov A.S. Tezisy Ministerstva sel'skogo hozjajstva na kollegii 4 fevralja 2013 g. [Jelektronnyj resurs].- 2018.- URL: [http:// www.primeminister.kz](http://www.primeminister.kz) (data obrashhenija: 11.02.2019).

7 Sevost'janova I. Iz-za nerazvitosti oro-shaemogo zemledelija sel'skoe hozjajstvo terja-et milliardy tenge //Panorama.- 2013.-№43.-S. 3.

8 Finansovyj sektor i ego vozmozhnosti v strategii razvitija Kazahstana. Nauchno-prakticheskoe issledovanie /pod red. Z.D. Iskakovej.- Astana: IP «Bulatov A.Zh.», 2018. -210 s.

9 Ajmurzina B.T, Kamenova M.Zh. Қазақстан Respublikasynың тағам өнеркәсібі: қазіргі zhardajy zhәне мәселеleri // Problemy agorynka. – 2018. - №2. - S.132-139.